

הקדמה

חידושו של הדיבור העברי והתפשטווה של הלשון העברית על פני כל התחומים שבחיי המעשה, העיון והריש, עד כי שום רז של אדם בן זמנו לא אונס לה – הלא הם מעשה כביר של תקומה ישראל בארץ, ואולי הסימן המובהק ליהדות ולשוריותה. אין אפוא חמה, שהדיבור העברי החדש, שהוא לנו טבעי, דבר שפהרגל ובסירה, מעורר השותפות והתפעלות בלבו של הזר התהה על יסודות חברתי ומדינתי. יש מן התירים והמבקרים בארץנו, והם סופרים ומולמדים, באים אל האקדמיה ללשון העברית כדי לשמע מפי "מקור ראשון" כיצד קם הדבר ונהייה, ובמקרים מבני האומות שבסאסיה ובאפריקה אף מבקשים ללמידה פרק בפיתוח לשון מצומצמת בשימושה ללשון רחבה כרוחב צורכי החיים בדורנו.

אין לך דבר מבליט יותר את גודל המעשה הזה מן התמורה, שהלה בהערכת הבלשנים, חוקרי הלשונות, לעברית שבמינה. בתחילת המעשה, ככלינו שמות נגה, רוגם כולם לא זו בלבד שהוא מפקפקים בהצלחתו אלא אף פופרים בעיקרו ועם מקילים ראשם בו. ועוד לפניו שישים שנה בקרוב כתוב סופר עברי מוהיר: "אבל לעשות את השפה העברית שפה מדוברת במובן הרויל זה לפי דעתך נמנע גמור. עוד לא אריע זה לשום שפה בעולם... כל זוכcht שונבר שוב אין לו תקנה, ושפה שחדרה התפשטה הטבעית ופסקה להיות חייה בפי העם, תהיה לפי הדגומות ההיסטוריות שפה היסטורית, ספרותית, דתית אבל לא שפה שהיא עממית". ואילו בימינו ראתה אנטיקלופדייה נכבדה לענייני הבלשנות לבחר בעברית של ימינו דווקא לאחת הלשונות המעתות מכל לשונות העולם, שנועדו להדגים בחינות ותהליכיים בלשון, מפני היotta "הדגמה הבלטי-ריגלה ביותר של תחיה לשונית".²

הישג זה, התחדשותה של הלשון העברית, השתרשותה הגמורה בעם שבארצו והקרנתה השפיעה על פני כל תפוצות ישראל, מטבע העניינים הוא הישנו של כל הציבור הדובר והכותב עברית, של כל הציבור פולו לשכבותיו ולבידיו. אך אטור שנסיך את דעתנו, אדרבה: מצהה علينا לזכור ולהזכיר אותן קומץ הראשונים, שחוללו את המהפכה, אוטם שנאבקו בהתמדה ובקשיות למען הידישור העברי והם לעתים משל ושניה בפי יקרים וכבדים בדורם. כי אכן הם חשו בחושם, ולעתים אף נכחו, כי "בחינות האיר-יהודים והשפעתה צריך יהיה להתחשב בימים הבאים";³ ובגשנותו עכשו לברוא הארץ

.1. עין עמ' 136-135

.2. (A. Martinet) IX, עמ' Le Langage (Encyclopédie de la Pléiade)

.3. עמ' 114

אבות בתי ספר עבריים לקחנו עליינו לא רק עבודה פדגונית חינוכית כי אתעודה מדעית גדולה שמננה תוצאות חשובות לכל ענפי עבורתו במורח⁴. מתחזק אותו קומץ הראשונים, הדורי הפרת הבאות והיעוד ההיסטורי, יצא האנשים, שהניחסו כלפי שמותיהם שנה את היסודות להמוסד העליזן ללשון העברית. לא בכדי נקט כאן הפני כי שנטבע בחוק מדינת ישראל⁵, שהרי במרוצת הימים שינה המוסד את שמו: משפטה ברורה ל"זעך הספרות", וממנו היה ל"זעך הלשון העברית" וממנו ל"מדרש הלשון העברית", אף הוצע לנחותו סנהדריה ונשקל השם אקדמיה – אלא שהשם זעך הלשון⁶ דבק בו עד שהוא לא-אקדמיה לשון העברית" בשנות תשייג.

מתחלת בריתנו נועד המוסד לספק את צורכי הדיבור העברי המתחדש, ורבים גם רבים היו הצרכים שהדיבור הולדים. שתי פנים להם: א) הצורך למילים ברורות ומשמעותם היטיב להביע שמות ופעולות בחיי המעשה יום יום; ב) הורית דרך ברורה ומפורשת בשימושהן של מילים נודעות ובשימושם של כליל הדקדוק מבין כמה וכמה דרכים, שנוצרו בעברית במשך ימיה הארכופים. וידי שארם זו ליפויו שפות בימים ההם בקרוב מורים ומחנכים: דקדוק לשון המקרא או דקדוק לשון המשנה, אויה מהם עדיף לשון החיה, ומילא אויה מהם יstem יסוד בחריזך.

הראשונים אף חלמו להשתית את עבודתם השימושית על עבודה עיונית, מחקרית, בלשון העברית, והם שאפו לכלול דבר זה בתפקידי המוסד. ואמנם פמידת תקנות להגשים חלוםם וזה היה שם המוסד משתנה והולך. רק בשנים האחרונות לקיומו של ועד הלשון שולב למשה התפקידקדם את מהקרה של הלשון העברית בתפקידי המוסד, והיום הוא חלק מהותי מתפקיד האקדמיה לשון. בשנים הראשונות אך ידועותם המרובות של חברי המוסד בתחוםיה השונים של הלשון העברית ולמדנותם המופלאות של אחדים מהם שימשו תחליף לאוטו הפסיס המדעי האובייקטיבי, שביקשו ליצור לעבודתם השימושית. הסוקר את פועלו ועד הלשון, ביחידות בתחוםו אוצר המלים – החוברת המתפרסמת עתה מפרשת אותו – ייוסף על נקלה, יהיה ועד הלשון מליה את התפתחותו של היישוב היהודי בארץינו בכל ענפי המחשבה והמלאתה. הוא היה מדריך ומוליך את ציבור דוברי העברית אל נ הילדים, וממנו, דרך בית הספר העממי ובית הספר התיכון, עולח עמו לאוניברסיטאות ולמוסדות מחקר וטכנולוגיה ומסייע עמו להתגבר על המכשולים, ש��צץ העברית ועוצם הלזעים עשוים היו להכשילו. פועלתו של ועד הלשון הייתה כל הימים דבוקה ואוחזה בצדורי המשנה יום יום; לעולים ראה ועד הלשון עצמו נתבע וחיב ליתן. ומפני שבשלושים השנים הראשונות לקיוומו היה הצורך למילוי החסרון במילים חריף

4. עמ' 113.

5. עמ' 67.

6. מונחים עבריים למקצועותיהם, סקירת פעולתם של ועד הלשון ושל האקדמיה לשון העברית בקביעת מונחים, תרץ-תשיל.

bijouter, וציבור מושרש בעברית, והיא לו לשונְ-אם ממש, עדין לא היה, הוכחה ועד הלשון גם לברוא מלבים, לעיתים יתר על המידה שהיה רוצה בה. שכן ידוע ידעו חבריו את הסוד כי "הגדולה שבמעלות למלחה חדשה אם איננה חדשה".

לימים, משנת מלא החורך הדוחף וכשר ציבור דוברו העברית לחדר לעצמו מלבים למאות מכוח חוויניותה של הלשון, ראה ועד הלשון את עיקר תפיקתו להסידר את הייש הלשוני במקום שהוצרך הסדרה, לנכש את יודולי הפה ואלהן על העברית מפני השפעה יתרה של הלוויים על ידי חישפת כלבי ביתוי עבריים קדמוניים והבאתם לידיות הציבור. הוא החפיק שהוריש ועד הלשון לאקדמיה ללשון, והוא משתדל לקיימו ולפתחו פיאות לשעה ולמדינה.

ומפני שכל עבדתו השימושית של ועד הלשון הייתה מעולם אחותה ודברוקה לצורך הציבור ומתקבנית לו, אין לך בעיה מבעיות העברית המתחדשת שלא הוצאה על שולחן דיינו ולא נטלינה בישיבותיו ובכינוסיו. לפיכך תולדותיו של המוסד העליון לשון הן מלא באוהה ונאמנה להולדות חידושה של העברית בדיבור ולמהלך פיבושה; למחלמותיה בחיזע על מקומה וכפיותיה פלשן לאומית ולמאבקה בפניימה עם מורשתה, לבליה ומגלוותיה; לניצחונותיה עלייה ולניצחון מורשתה בה. ואולי מותר לו למוסד להזכיר, שפלשו מהיינשה הפבירים של העברית הם אף היישו.

העובדות "היישות", קביעותיו ופסקיו ("המעשים") של המוסד מתפרסמים בפרסומים, ומאו ייסוד האקדמיה ללשון העברית עיקרו של המשא והמתן הלשוני שבישיבות המיליאה שלה מתפרסם אף הוא לידיעת הציבור. אבל بلا שום הגונה ייאמר: יותר, הרבה יותר ממה שמתפרסם, גנו ומשומר בחיקי הארכיון של המוסד, והוא חומר יקר ערך לחקר תולדות חידושה של העברית. שאיתנו ותקוותנו, כי ימצא ארכיון זה את מקומו עם שאר התעדות על חידוש הדיבור העברי באקדמיה ללשון העברית, ערוך ועשוי לשימוש.

בחוברת המתפרסמת כאן מוצע אך לקט מן התעדות החשובות לתולדותיו של המוסד העליון ללשון ולתולדות חידושה של העברית – במלואות שמוגנים שנה לייסודה של המוסד. מנהלת האקדמיה ראתה ליתן ציון לתאריך זה, שיטר משווה ציון נבורותיו של המוסד הוא סימן לבורותיה של הלשון העברית ולתעליל הרב שעשתה בפרק הזה. וביקשה מנהלת האקדמיה, ביקשו המשיכים, تحت יקר וגדרה לראשונים, לוחמים וחולמים, בספר בשבה מעשיהם על ידי מחרוזת תעוזות המדוברות בעדם. ראשוני הראשונים כבר אינם עמנוא, אבל כבוד ושםהה לגוג, שמקצת מן הראשונים, סופרים וחוקרים, בין שהיו חברי ועד הלשון ובין שנצטרפו לאקדמיה ללשון, עדין הם עמנוא – ומשליהם ניתנת להם בחוברת זו.

7. מירתו של ים פינס. ראה עמ' 140.

8. בזיכרונות האקדמיה ללשון העברית.

מעשי האקדמיה ללשון בהז'ה ולהז'ה – ופניה לעתיד. יתרה האקדמיה ללשון על ועד הלשון במה שנטלה על עצמה להגשים את מאוייהם של הראשונים למחקר הלשון – אמן מחקר לשם, אך מחקר המושך יניתו וכוחתו מחיי הלשון. תפקיד זה היום שכולו הוא נגד תפקידה של האקדמיה לבין את התפתחות הלשון. על יד "מפעל המילון ההיסטורי" ללשון העברית, ולצרכיו מוקם והולך ארכין רב מדדים, הנועד להפתח מרכו התיעוד לחשון העברית, שהוא בכוחו לספק ידיעות בעניין הלשון לפי בחינותיה השונות לחוקר הילשון העברית ולחוקר תרבויות ישראל בכלל. ואין צריך לומר שארכין זה עשוי להשתתית את עבודתה השימושית של האקדמיה על בסיס איתן ולהנחותה מתוך פרטפקטיבנה היסטורית רחבה אופקים. אין לה לאקדמיה אלא ל��ות, שירצוי מעשה והוא המשך ראוי למשיו של ועד הלשון.

בחנות חוברת זו טרכו ד"ר ר' סיון ומר ג' קרסל, שלווה את התעדות בהערות מפרשיות ומסבירות. האקדמיה אומרת להם תודה על מלאכם הנאה. יבורכו גם ארכין הסטדרות המורים, הארכין הציוני ובית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי ושירותי הצלום שלהם על עורתם האדיבה.

זאב בן-חaim

סן נשייא האקדמיה ללשון העברית